

Bohusläns museum

RAPPORT 2020:03

En boplats vid fjorden?

Arkeologisk förundersökning och slutdokumentation
RAÄ Foss 593, 592, Faleby 1:1
Foss socken, Munkedals kommun
Veronica Forsblom Ljungdahl och Astrid Lennblad
med bidrag av Robert Hernek och Linnea Nordell

Bohusläns museum

RAPPORT 2020:03

En boplats vid fjorden?

Arkeologisk förundersökning och slutdokumentation

RAÄ Foss 593, 592, Faleby 1:1

Foss socken, Munkedals kommun

Veronica Forsblom Ljungdahl och Astrid Lennblad med bidrag av Robert

Hernek och Linnea Nordell

Bohusläns museum
Museigatan 1
Box 403
451 19 Uddevalla
tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73
www.bohuslansmuseum.se

ISSN 1650-3368

Författare Veronica Forsblom Ljungdahl och Astrid Lennblad med bidrag av Robert Hernek och Linnea Nordell

Grafisk form Lisa K Larsson

Layout och teknisk redigering Malin Lucas

Omslagsbild Foton av Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum. Omslag visar vy över boplatsen Foss 593. Baksida visar Astrid Lennblad som skriver schaktbeskrivningar.

Tryck Grafisk Precision AB, 200X

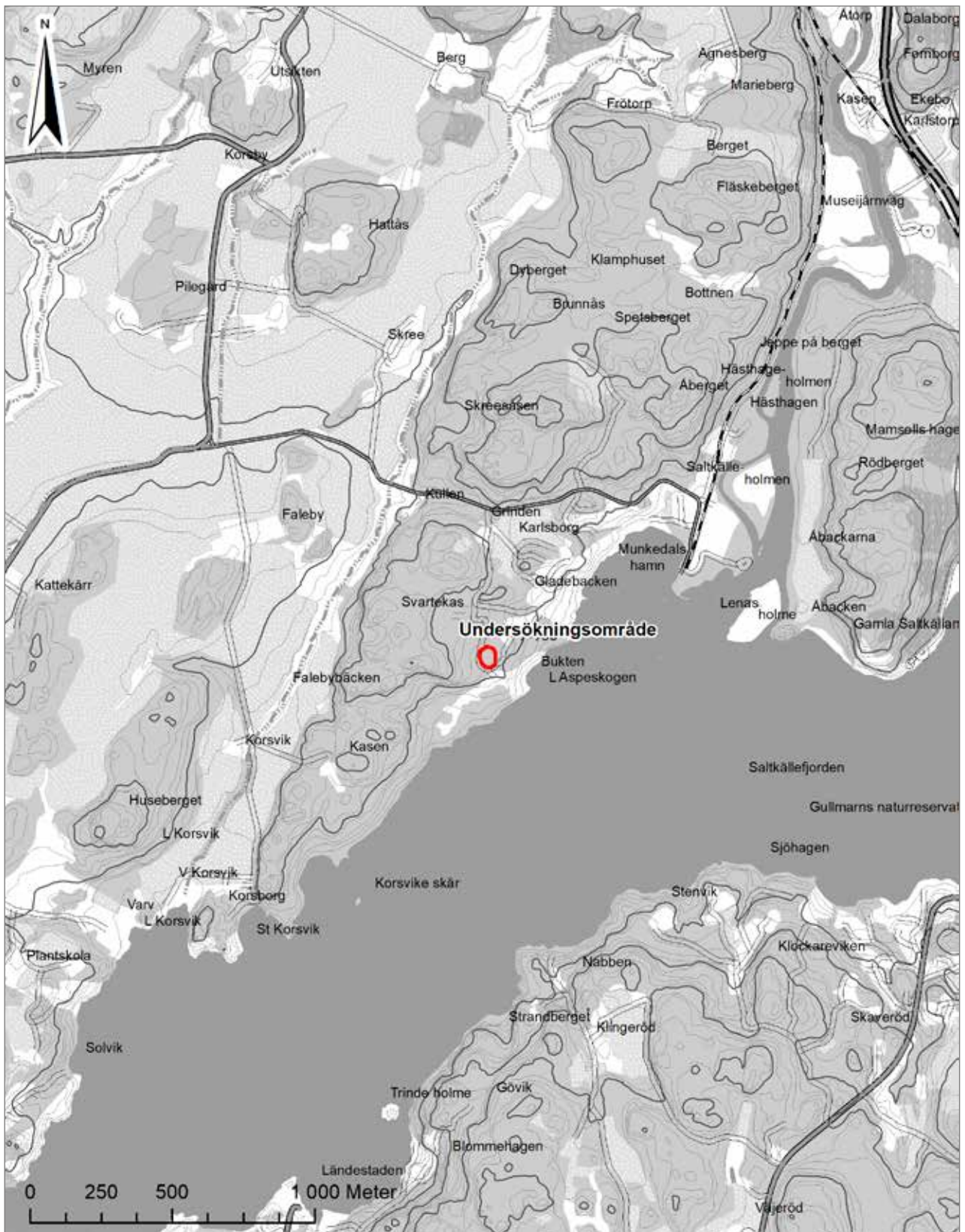
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Foss 593.....	6
Foss 592.....	6
Bakgrund.....	6
Landskapsbild.....	6
Fornlämningsmiljö.....	8
Historiskt källmaterial.....	8
Syfte och frågeställningar.....	9
Metod och genomförande.....	9
Resultat.....	10
Foss 593.....	10
Foss 592.....	15
Resultat gentemot undersökningsplanen.....	15
Sammanfattande diskussion samt åtgärdsförslag.....	15
Referenser.....	16
Tekniska och administrativa uppgifter.....	17
Bilagor.....	19

Figur 1. Utsnitt ur Sverigekartan med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad. © Lantmäteriet. Skala 1:20 000.

Sammanfattning

Med anledning av avstyckning och nybyggnation av delar av fastigheten Faleby 1:1 utförde Bohusläns museum en arkeologisk förundersökning och slutrapportering av boplatsen Foss 593 (L1959:3882) mellan den 13–15 augusti 2019. I samband med undersökningen gjordes även en mindre, fördjupad kartstudie av lägenhetsbebyggelsen Foss 592 (L1959:3882) i syfte att se om det fanns belägg för bebyggelsen före år 1850. Dessa två lämningar identifierades först 2017 i samband med en utredning som Bohusläns museum utförde med anledning av ny detaljplan för Munkedals hamn. Foss 593 låg i en sydöstsluttning vid Saltkällefjorden och tolkades som en boplats utifrån fynd av slagen flinta, kvartsit, bergart och bränd lera. Foss 592 bestod av två husgrunder varav en tolkades som en möjlig torp/backstuga.

Foss 593

Vid förundersökningen grävdes 18 schakt till en sammanlagd yta av cirka 256 kvm. Majoriteten av schakten var helt tomma på fynd och anläggningar med undantag av ett schakt där ett 60-tal flintor påträffades. Utifrån de tomma schakten som kringgärdade det fyndförande schaktet kunde ytan avgränsas väl, till omkring 170 kvm, och i samråd med Länsstyrelsen beslutades att göra en slutdokumentation av denna yta. Detta innebar att en extra fältdag fick läggas till den ursprungliga planen.

Inom den slutundersökta ytan påträffades 191 flintor (inklusive det 60-tal flintor från det fyndbärande schaktet) samt ett mindre antal fynd av kvartsit och bergart. Majoriteten av flintorna var anonyma och härrör med stor sannolikhet från olika tidsperioder. Inom den slutundersökta ytan påträffades även fem anläggningar i form av ränna, härd och en möjlig kokgrop. Två anläggningar har ¹⁴C-daterats till 3480 BP respektive 4990 BP.

Foss 592

Husgrunderna inom Foss 592 har inte kunnat beläggas på de historiska kartorna. Det är möjligt att det rör sig om ett torp, en backstuga eller annan obesutten bebyggelse som varit kortlivad, och därmed inte satt några avtryck på de historiska kartorna. En annan möjlighet är att lämningarna är knutna till något av de närbelägna torpen och deras verksamheter. De närmast belägna är

Nybygget, Giljan och Gladebacken, samt Hällan. De tre förstnämnda har tillkommit under 1800-talets andra hälft, medan Hällan ursprungligen var en backstuga med belägg från 1800-talets början.

Bakgrund

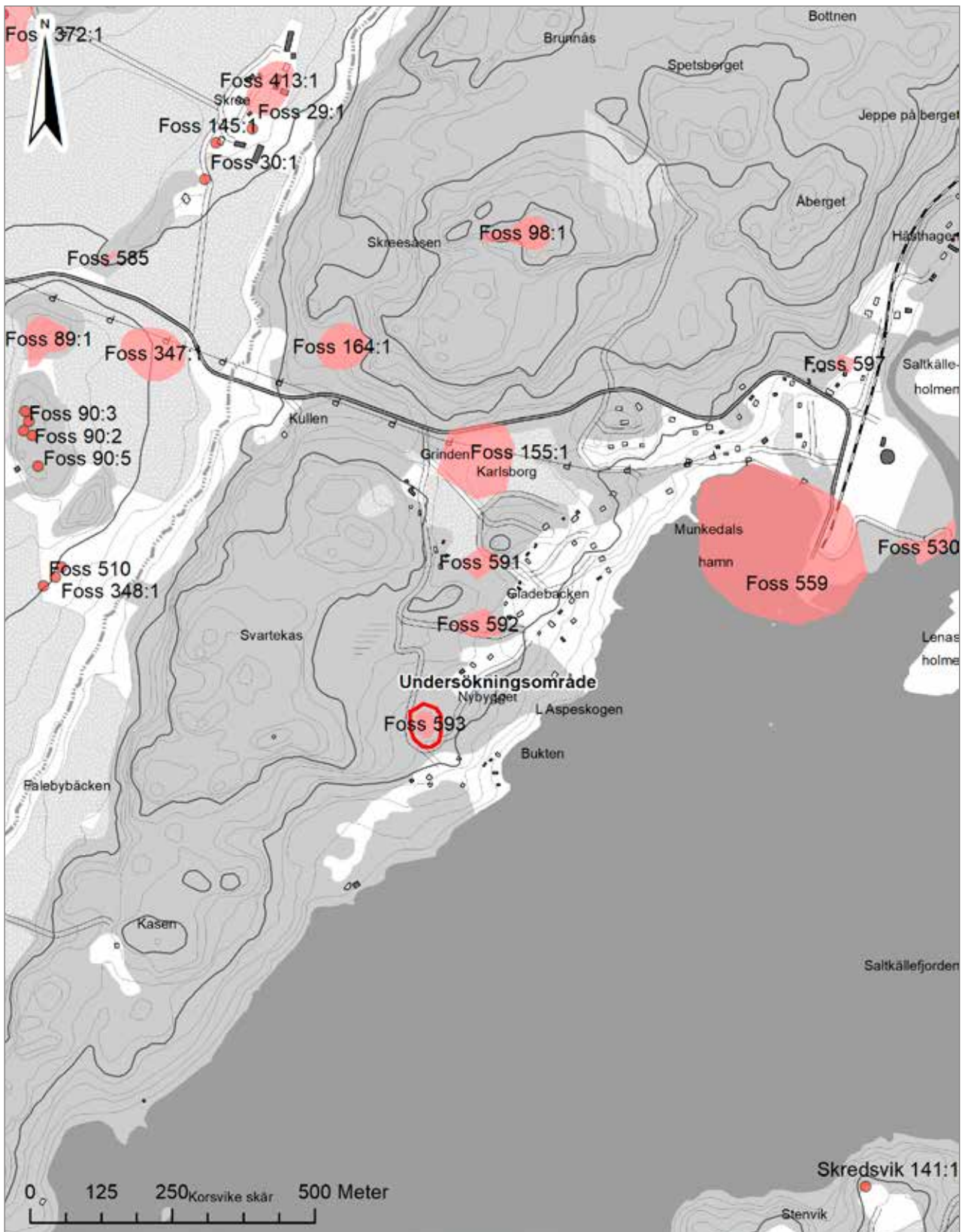
I augusti 2019 utförde Bohusläns museum en arkeologisk förundersökning och slutdokumentation av fornlämning RAÄ Foss 593 (L1959:3883) inom fastigheten Faleby 1:1. Anledningen var att markägaren Roger Östlund ansökt om att göra ingrepp i fornlämningen i syfte att stycka av delar av fastigheten för tomter till enbostadshus. Lämningen ifråga hittades av Bohusläns museum vid en utredning 2017 (Bohusläns museum Rapport 2018:05) och tolkades möjlig boplats utifrån fynd av slagen flinta, kvarts, bergart, bränd lera samt en knacksten.

Vid samma utredning 2017 registrerades RAÄ Foss 592 som tolkades kunna vara lämningar av en torp- eller backstuga utifrån rester av stengrunder. Den saknas dock i det historiska kartmaterialet så i samband med den aktuella förundersökningen gjordes en mindre kompletterande kartstudie i syfte att se om lämningen gick att belägga till före 1850.

Landskapsbild

Undersökningsområdet är beläget cirka 4,5 kilometer söder om Munkedals tätort. En enskild väg går ner till Aspeskogen vid Saltkällefjordens strand. Delar av området är redan bebyggt med både sommarstugor och åretruntbostäder.

Foss 593 är belägen på sydöstsluttningen av ett bergsparti som löper i SV-NO riktning med flera toppar (Svartekas, Skreeåsen, Åberget med flera), exponerat ut mot Saltkällefjorden, en förlängning in i landet från Gullmarsfjorden. Området utgörs av en bergsplatå med en sänka i mitten där det rinner en bäck. Delar av marken var därför mycket vattensjuk. Platån var tidigare bevuxen med tät granskog som hade avverkats inför undersökningstillfället. Foss 593 ligger på gränsen mellan en sandås (älv sediment) och urberg, cirka 30–35 meter över havet och blev enligt SGU torrlagt mellan 5000–4000 BC.

Figur 3. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 8B 7b/8171, med översikt över undersökningsområdet samt närliggande fornlämningar markerade. © Lantmäteriet. Skala 1:10 000.

Figur 4. Vy mot söder över undersökningsområdet och Saltkällefjorden. Längst bort i bildens syns den sydösts lutning där boplatsen Foss 593 ligger. I mitten av bilden syns den vattensjuka sänkan där det också rann en bäck. Foto: Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

Fornlämningssmiljö

I närområdet finns det en del sedan tidigare registrerade fornlämningar. Foss 155:1 (L1969:1360) ligger norr om Foss 593 och 592 och är registrerad som stenåldersboplats utifrån fyndmaterial som påträffats i ytan. Boplatsen finns upptagen i Göteborgsinventeringen som nr 133 i Foss. Foss 155:1 berördes av utredningen 2017 och då kunde konstateras att antikvarisk status som fornlämning skulle kvarstå utifrån fynd av slagen flinta i sökschakten.

Utöver denna finns det ytterligare en fyndplats som är upptagen i Göteborgsinventeringen, nr 134 som dock ej är registrerad i Fornreg. Fyndmaterialet bestod enligt registerkortet av slagen flinta och fyndplatsen borde ligga i anslutning till Foss 592 (Lennblad & Nordell 2018).

Vid utredningen 2017 registrerades flera nya fornlämningar. Foss 591 (L1959:3881) registrerades som en boplatslämning övrig, utifrån fynd av anläggningar så som

stolphål och eventuella härdar. Foss 594 (L1959:3884) och 595 (L1959:3917) är två hållristningslokaler med skålgröpar. Foss 596 (L1959:3918) är ett röjningsröse (övrig kulturhistorisk lämning) och Foss 597 (L1959:3919) utgörs av två, möjligen tre stengrunder till hus, historisk tid eller medeltid.

Andra lämningar i närområdet som kan nämnas är hamnanläggningar Foss 559 (L1960:9622), boplatserna Foss 164:1 (L1969:1034) och 347:1 (L1969:1321) samt hållristningarna Foss 348:1 (L1969:1400), 510 (L1960:9487) och 516 (L1960:9560).

Historiskt källmaterial

Enligt det historiska källmaterialet ligger förundersökningsområdet på mark som har tillhört hemmanet Faleby. Namnet Faleby syftar antingen till ordet fala i be-

tydelsen slätt eller så syftar namnet till ett norsk dialektalt ord "ford" som avser sankta ängsmarker med en bäck som rinner igenom (Drougge 2001 :13).

Hemmanet Faleby har inte karterats eller skiftats mellan olika brukare och därför finns inga historiska kartor före slutet av 1800-talet. Från kart- och arkivmaterialet över hemmanet Skree från 1700- och 1800-talet finns dock viss information om markanvändningen som rör södra delen av Falebys marker, där även förundersökningsområdet är beläget. Under 1700-talets slut eller 1800-talets början skedde torp- och backstuguetableringar i området för och omkring förundersökningsområdet. Aspeskogen, syd om förundersökningsområdet, finns omnämnt redan från 1738, medan Hällan, norr om förundersökningsområdet, finns belagt som backstuga från 1811 (Drougge 2001:14–15, Karlsson 1996 :51). På en karta från 1878 finns även Bugten (Bukten) med och på en karta från 1896 tillkommer namnen Gladebacken, Nybygget och Lilla Aspeskogen. Samtliga beskrivs som lägenheter med mycket småskalig odling som bedrevs på små avsatser och markytor emellan bergspartier.

Tidigare undersökningar

Foss 593 registrerades först 2017 i samband med en arkeologisk utredning som utfördes av Bohusläns museum på uppdrag av Munkedals kommun inför framtagandet av en ny detaljplan för Munkedals hamn (Bohusläns museum Rapport 2018:05). Då var syftet att alla förhistoriska- och historiska lämningar inom området skulle vara kända och bedömda avseende antikvarisk status.

Lämningen som hittades i den sydvästra delen av utredningsområdet identifierades framförallt utifrån att det i ett av schakten framkom en koncentration av flinta, kvarts, övrig bergart samt bränd lera. I en rotvälta strax norr om det fyndbärande schaktet påträffades även ett lösfynd av en knacksten. Sammanlagt grävdes sju schakt inom området varav alla utom ett var tomma på fynd och anläggningar.

Foss 592 registrerades vid samma utredning 2017 och består av en lägenhetsbebyggelse med två husgrunder. En möjlig torp/backstuga 10×9 meter och ytterligare en avlång husgrund 50×7 m (Ö-V) belägen längs en bergssida. Längan beskrevs som att vara kunna vara indelad i flera rum alternativt att det är flera husgrunder på rad. Ett schakt grävdes i anslutning till husgrunderna vilket var helt tomt på fynd och anläggningar.

Syfte och frågeställningar

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Förundersökningen skulle fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Resultaten ska kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten ska också kunna användas i företagens planering.

Målgrupper för förundersökningen är främst Länsstyrelsen och exploatören. Resultaten kan även komma att användas av undersökare när en undersökningsplan för en arkeologisk slutundersökning ska upprättas.

Förundersökningen förväntades svara på följande frågeställningar:

- Finns anläggningar? Typ, frekvens.
- Vad kan fynden säga om platsen?
- Vilken utbredning har boplatzen?
- Är det en boplatz i egentlig mening?

För Foss 592 var syftet att undersöka om det var möjligt genom studier av kartor och skriftligt material ytterligare belägga statusen som fornlämning. Kart- och arkivstudien förväntades ge svar på om det fanns mer historiskt källmaterial som kunde belägga lämningen till före år 1850.

Metod och genomförande

Undersökningen inleddes med en genomgång av området. Lämpliga ytor att förlägga schakten på identifierades utifrån resultatet av utredningen samt topografin. Berg i dagen, sankta delar samt stora stubbar efter avverkningen påverkade var det var möjligt att lägga schakt. Arbetet utfördes med en larvgående maskin och schakt och anläggningar mättes in med en RTK-GPS. Sökschakten förlades med jämna intervall över ytan i syfte att avgränsa fornlämningsområdet och för att söka efter anläggningar. Ett av schakten utvidgades till att omfatta en större yta i syfte att avgränsa fyndförekomsten.

Efter att undersökningens syfte ändrats till att även innefatta en slutdokumentation av lämningen så ut-

vidgades den här ytan ytterligare, till omkring 170 kvm. Denna yta banades sedan av skiktvis med hjälp av maskin och handrensning. Fynd samlades in till större fria grävnheter i syfte att identifiera spridningsmönster och eventuella koncentrationer. I de övriga schakten så relaterades eventuella fynd till schakten.

Schakten fotades och stratigrafin dokumenterades. Påträffade anläggningar dokumenterades i plan och undersöktes sedan helt eller delvis i syfte att fastställa anläggningens karaktär och för att ta prover för datering.

Resultat

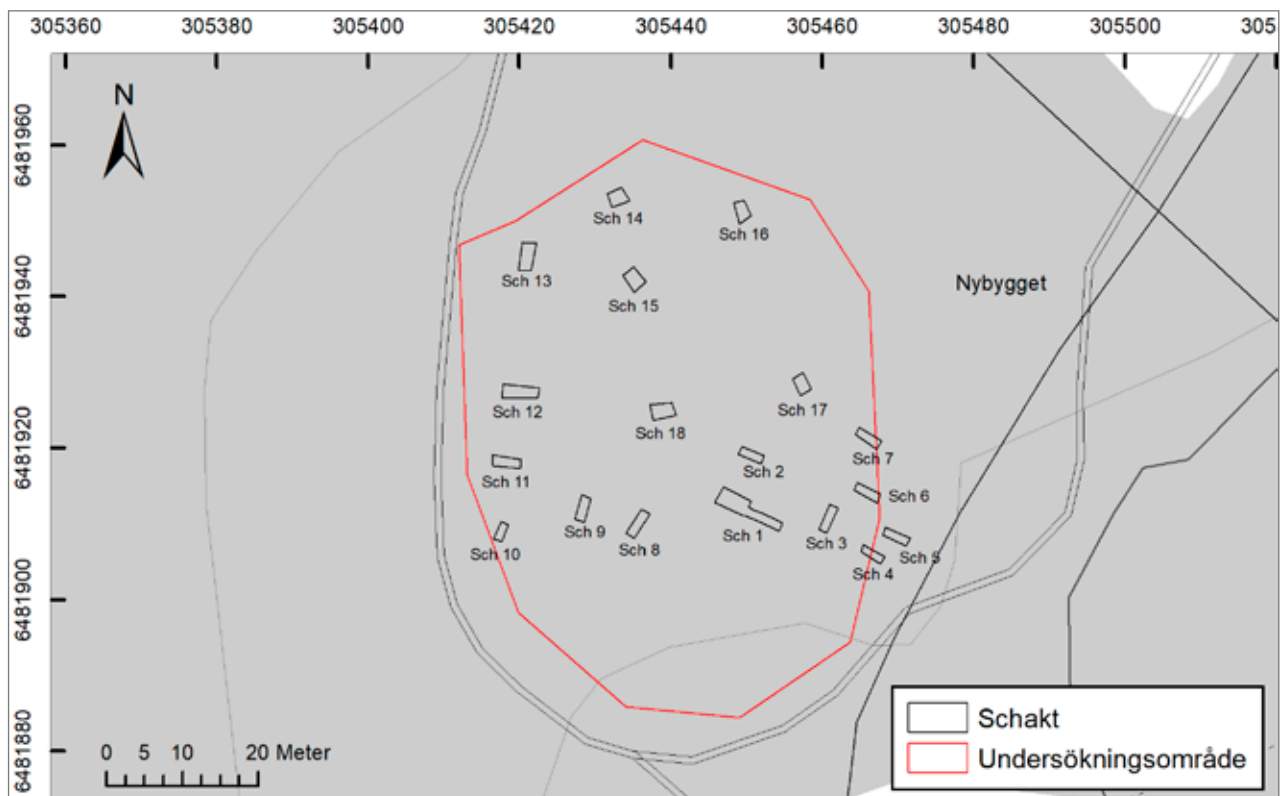
Foss 593

Under fältarbetet grävdes totalt 18 schakt till en sammanlagd yta av 256 kvadratmeter, se bilaga 1. De flesta av schakten hade en längd på cirka 3 meter och var cirka 1,2 meter breda. Schakten förlades med jämna intervall över undersökningsområdet i syfte att se om det fanns fynd eller anläggningar som inte påträffats vid utredningen.

I sydväst övergick undersökningsområdet i ett impediment med berg i dagen som sluttade tvärt ner mot vägen. Det medförde att en stor del av den södra delen av undersökningsområdet utgick. Innanför impedimentet fanns en sandig sydöstsluttning där det under utredningen gjorts fynd av bland annat slagen flinta och bergart.

Schakt 1 lades längs med sluttningen vilket bedömdes vara det bästa läget för en boplats. Mycket riktigt så hittades fynd av slagen flinta och bergart. För att se om det var möjligt att avgränsa förekomsten så togs fler schakt upp runt det första. De visade att förekomsten tydligt minskade och verkade vara centrerad till en mindre yta precis vid kanten på berget, se figur 6.

Övriga schakt visade sig vara i princip tomma på fynd och anläggningar med undantag för schakt 9, där en möjlig knacksten påträffades och schakt 4 och 6 där det fanns enstaka flintavslag, se figur 5. Vid grävningen av de andra schakten så visade det sig att den sandiga sluttningen övergick i en tyngre, mer siltig sand och vatten sipprade in i schakten vilket blev påtagligare ju längre ner i sänkan som man kom.

Figur 5. Schaktplan, skala 1:1 000.

Figur 6. Översikt över schakt 1 efter utvidgningen, mot norr. Foto: Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

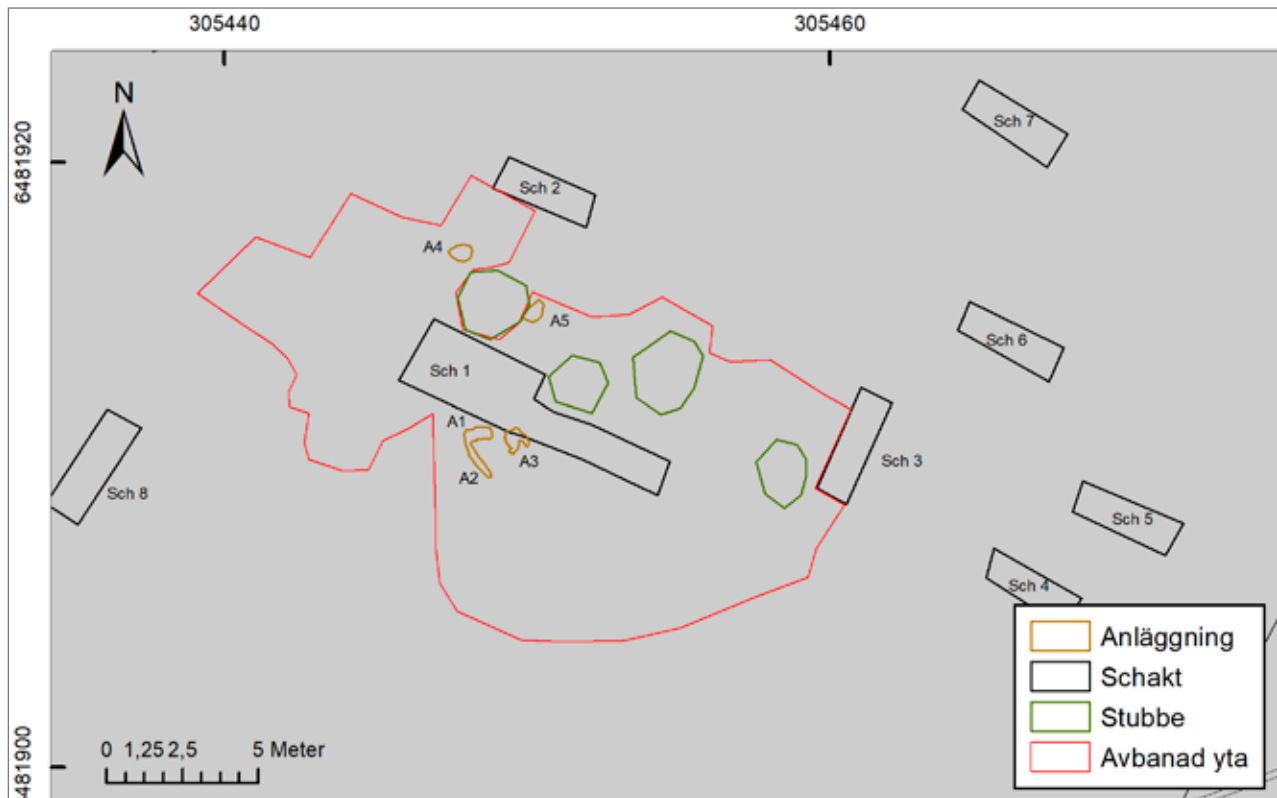
Eftersom fyndförekomsten verkade kunna avgränsas väl beslutades i samråd med Länsstyrelsens handläggare att det skulle göras en slutdokumentation av Foss 593.

Schakt 1 utvidgades därför till att omfatta en avbanad yta om cirka 170 kvm och det framkom mer flinta och bergart i den grusiga sanden. Fyndmaterialet bestod i huvudsak av flinta med undantag av enstaka inslag av kvartsit och bergart. Fynden var mycket anonyma och härrör med stor sannolikhet från olika tidsperioder och det saknas i princip helt tidsindikerande fynd. Sex redskap har identifierats och de utgörs av tre avslagsskrapor, ett avslag med inhak samt två sticklar/avslag med stickelavslag. En av skraporna består av en tätornig glansig flinta med retuscher som sträcker sig längs båda långsidorna. Denna bör datera sig till senneolitikum-bronsålder.

Majoriteten av de övriga fynden bedöms vara äldre, troligtvis från senmesolitikum.

Merparten av fynden har gallrats och endast ett fåtal fynd har tillvaratagits. Se bilaga 4 för närmare beskrivning av fyndmaterial samt det tillvaratagna materialet. Inga av fynden framkom i några koncentrationer utan de förekom relativt jämt spridda i den grusiga sanden, men påtagligt avtagande i mängd i ytterkanterna av den avbanade ytan. 3 sällprov togs i den grusiga sanden för att se om det fanns några mindre flintor, så som mikrospån, som eventuellt kunde ha missats vid handrensningen av lagret. Sällproven gav inga resultat.

Inom den avbanade ytan påträffades fem anläggningar, se figur 7 samt bilaga 2.

Figur 7. Plan över de fem anläggningarna inom den avbanade ytan, skala 1:250.

Anläggning 1 var en avlång, $0,9 \times 0,4$ meter, mörkfärgning med sotig fyllning, ungefär $0,04$ meter djup. I fyllningen fanns även multnade växtdelar vilket först gjorde att det såg ut att kunna vara spår av rötter men den tolkades slutligen till en ränna. Anläggning 2, se figur 8, var även den en rännformad mörkfärgning, $1,7 \times 0,17$ meter och $0,04$ meter djup. Var gränsen gick mellan anläggning 1 och 2 var mycket otydligt, eventuellt finns ingen gräns utan de är samma objekt. Eftersom gränsen mellan de två var så otydlig, eventuellt inte finns, är de inmätta som samma objekt, se figur 7. I anläggning 2 påträffades kol som daterats till 3480 ± 40 BP, se bilaga 3.

Anläggning 3, se figur 9, var en $0,8 \times 0,73$ meter stor, oregelbunden mörkfärgning som innehöll mindre mängder sot och kol, ungefär $0,2$ meter djup. Ingen skärvig sten kunde iakttas men den tolkas som möjligen en urlakad härd. Anläggningen har daterats med kol till 4990 ± 40 BP, se bilaga 3.

Anläggning 4, se figur 10, var en oregelbunden mörkfärgning, $0,35 \times 0,27$ meter stor och $0,15$ meter djup, vars tolkning är oklar. Fyllningen bestod av sotig sand och enstaka träkol.

Anläggning 5 var en $0,7 \times 0,55$ meter stor och $0,08$ meter djup mörkfärgning vars fulla utbredning inte kunde iakttas då den försvann in under en stubbe mot norr. Fyllningen bestod av ett tunt lager sotigt grus och en större mängd skärviga stenar $0,2-0,5$ meter stora. Inget kol kunde iakttas och den tolkas som en möjlig kokgrop. Anläggning 5 var även den enda som låg i det bruna, grusiga sandlagret, det lager som fyndmaterialet låg i. Resten av anläggningarna iakttogs först i den siltiga bottensanden.

Figur 8. Planfoto på anläggning 2. Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

Figur 9. Profilbild på anläggning 3 som tolkades som möjlig härd, mot syd. Foto: Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

Figur 10. Profilbild på anläggning 4 mot syd. Foto: Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

Figur 11. Planfoto av anläggning 5 innan den skärvida stenen hade avlägsnats. I kanten på anläggningen syns den sotiga bottnen och i bildens övre vänstra hörn syns stubben under vilken anläggningen fortsätter. Foto: Veronica Forsblom Ljungdahl, Bohusläns museum.

Foss 592

Med anledning av fynd av husgrunder (Foss 592) och ett röjningsröse (Foss 596) i samband med den arkeologiska utredningen 2017 har en förnyad granskning av tillgängligt historiskt kartmaterial genomförts (se även bilaga 5).

Platsen har legat under Faleby, som var ett boställe och som inte skiftats mellan olika brukare. Följaktligen saknas skifteskartor och andra lantmäteriakter före 1800-talets slut. Två geometriska avmätningar över grannfastigheten Skree från 1720-talet anger dock att torpet Grinden var etablerat vid denna tid. I övrigt användes området som skogsbevuxen utmark. Det saknas torpmarkering i området för Foss 592.

Det har funnits ett stort antal torp och backstugor under Faleby. Etableringarna börjar under 1700-talet, men det är i synnerhet under 1800-talet, som nya torp och lägenheter tillkommer. I området kring Foss 592 finns torpen Aspekogen och Grinden redan under 1700-talets första hälft, medan torpet Hällan finns belagt från år 1811.

Torpen Aspekogen, Hällan, Giljan och Bukten finns med på en karta från 1878, med bebyggelse och åkermarker. Ingen bebyggelse eller åkermarker finns dock på platsen för Foss 592 och 596.

En arealavmätning från 1896 visar att torpexpansionen fortsatt och att torpen Nybygget, Gladebacken och Lilla Aspekogen tillkommit. Inte heller nu finns bebyggelse eller åkermarker på platsen för Foss 592 och 596. Först på den ekonomiska kartan från 1937 finns åkermark i området för lämningarna.

Husgrunderna inom Foss 592 kan inte beläggas på de historiska kartorna. Det är möjligt att det rör sig om ett torp, en backstuga eller annan obesutten bebyggelse som varit kortlivad, och därmed inte satt några avtryck på de historiska kartorna. Det har inte varit möjligt att inom ramen för undersökningen finna om något ortnamn, som inte förekommer på de historiska kartorna, varit knutet till platsen.

En annan möjlighet är att lämningarna är knutna till de närbelägna torpen och deras verksamheter. De närmast belägna är Nybygget, Giljan och Gladebacken,

samt Hällan. De tre förstnämnda har tillkommit under 1800-talets andra hälft, medan Hällan ursprungligen var en backstuga med belägg från 1800-talets början.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Under arbetets gång ändrades undersökningens syfte till att även innefatta en slutdokumentation av Foss 593. Det innebar att fälttiden utökades med en dag för två arkeologer med utrustning och att det tillkom något flera timmar för manus samt för fyndhantering och analys vilket inte fanns med i den ursprungliga kostnadsberäkningen. Även den förnyade granskningen av det tillgängliga historiska kartmaterialet för Foss 592 tillkom under arbetets gång. Det bedömdes vara möjligt att göra inom ramen för uppdraget då kartmaterialet var väldigt litet.

Sammanfattande diskussion samt åtgärdsförslag

Resultatet av förundersökningen av Foss 593 gav en mindre boplatzsyta med fynd av slagen flinta och kvartsit samt ett fåtal anläggningar. Då fynd- och anläggningsförekomsten var sparsam och inom ett avgränsat område bedömdes att det var möjligt att slutdokumentera fornlämningen inom ramen för förundersökningen. Utifrån det anonyma fyndmaterialet, som vare sig kunde knytas till specifik tidsperiod eller tillverkningsprocess, tillsammans med de två daterade anläggningarna som tidsmässigt var skilda i tid skall troligen Foss 593 snarast betraktas som en plats med mycket korta brukningsintervall över en längre tid snarare än en regelrätt boplatz som brukats kontinuerligt under längre tid. Bohusläns museum bedömer att inga vidare antikvariska åtgärder är nödvändiga inom Foss 593.

För Foss 592 kunde inga ytterligare belägg för bebyggelse på platsen identifieras utifrån det historiska kartmaterialet. Vid utredningen 2017 hittades inga fynd eller

anläggningar som kunde berätta mer om dateringar eller karaktären på bebyggelsen. Platsen var även kraftigt påverkad av sentida aktiviteter. Dels har en väg dragits direkt söder om de kvarvarande lämningarna vilket innebär att denna delen av ytan är helt förstörd. Det var även tydligt att delar området norr om vägen hade släntats av ner mot vägen vilket även detta har påverkat lämningen negativt, samt kan förklara varför det inte påträffades

några fynd vid utredningen. Dels har de lämningar som ligger längs bergskanten använts som soptipp vilket har påverkat lämningarna negativt, främst ur ett pedagogiskt hänseende. Utifrån dessa omständigheter bedömer Bohusläns museum att den vetenskapliga och pedagogiska potentialen hos lämningen är låg och att inga vidare antikvariska åtgärder är nödvändiga inom Foss 592. Den antikvariska statusen för Foss 592 har efter ny bedömning ändrats från "Fornlämning" till "Förstörd"

Referenser

Litteratur

Drougge, G. 2001. *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län (OGB). XV. Ortnamnen i Tunge härad*. Språk- och folkminnesinstitutet; Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Lund.

Lennblad, A. & Nordell, L. 2018. *Munkedals hamn. Arkeologisk utredning inför ny detaljplan*. RAÄ Foss 155:1, Aspeskogen, Skree, Faleby, Hällan m.fl., Foss socken, Munkedals kommun. Bohusläns museum Rapport 2018:05.

Karlsson, H. 1996. *Familjer i Foss socken från 1600-talet t.o.m. 1833*. Munkedal.

Historiska kartor

Rikets allmänna kartverks arkiv

J131-63 SO Munkedal. Ekonomisk karta, 1937.

Lantmäteristyrelsens arkiv

N23-53:1. Skree. Geometrisk avmätning över lastageplats, odaterad (men troligen 1720-tal).

N23-53:2. Skree. Geometrisk avmätning, 1721.

Lantmäterimyndigheternas arkiv

14-FOS-184. Faleby. Mätning, 1878.

14-FOS-200. Faleby. Övrig karta, 1896.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-46593-2018
BM dnr:	19/0168
BM pnr:	19018
Fornlämningsnr:	Foss 593 och 592 (L1959:3883, L1959:3882)
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Munkedal
Socken:	Foss
Fastighet:	Faleby 1:1
Ek. karta:	8b 7b/8171
Läge:	X 1140037, Y 5826074
Meter över havet:	30–35 m.ö.h
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Uppdragsgivare:	Privatperson
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Veronica Forsblom Ljungdahl
Projektgrupp:	Veronica Forsblom Ljungdahl, Astrid Lennblad, Linnea Nordell
Konsulter:	-
Fältarbetstid:	2019-08-13–15
Undersökt yta:	256 m ² (schakt)
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin (F.nr.: 1–8). UM nr: UMO29666

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Anläggningstabell

Bilaga 3. ¹⁴C-datering, Geologiska Institutionen, Laboratoriet för ¹⁴C-datering, Lunds universitet

Bilaga 4. Fyndtabell och beskrivning, Robert Hernek

Bilaga 5. Kartanalys Foss 592

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Beskrivning
1	9,5	1,2 (de 5 NV meter av schaktet breddades till 4,6 m)	0-0,11 m förna; 0,12-0,28 m brun grusig sand; 0,5 m - ljus grågul siltig sand.
2	2,9	1,2	0-0,12 m förna; 0,13-0,18 m grå sand; 0,19-0,27 m brun grusig sand; 0,28-0,58 m ljus fin sand; 0,59 m - ljus grågul siltig sand.
3	3,5	1,2	0-0,08 m förna; 0,09-0,25 m gråbrun sand; 0,26-0,5 m rödbrun grusig sand; 0,51 m - ljus grågul siltig sand.
4	3,2	1,2	N-profilen: 0-0,09 m förna; 0,1-0,52 m ljus grågul siltig sand; 0,53 m - berg. S-profilen: 0-0,02 m förna; 0,03 m - berg
5	3,3	1,2	0-0,06 m förna; 0,07-0,3 grågul siltig sand; 0,31 m - ljus grågul siltig sand.
6	3,4	1,2	0-0,09 m förna; 0,1-0,24 grusig sand; 0,25-0,44 m gråbrun sand; 0,45 m - ljus grågul siltig sand.
7	2,3	1,2	0-0,08 m förna; 0,09-0,3 m mörkbrun sand med inslag av grus; 0,31-0,39 m brun sand; 0,4 m - ljus grågul siltig sand.
8	2,8	1,2	0-0,09 m förna; 0,1-0,3 m brun grusig sand; 0,31-0,53 m brungul sand; 0,54 m - ljus grågul siltig sand.
9	2,95	1,2	0-0,09 m förna; 0,1-0,43 m brun sand; 0,44 m - ljus grågul siltig sand.
10	2,95	1,2	0-0,09 m förna; 0,1-0,55 m brun sand med viss inblandning av grus i toppen; 0,56 m - ljus grågul siltig sand.
11	3,55	1,2	0-0,06 m förna; 0,07-0,35 m brungul sand; 0,36 m - ljus grågul siltig sand.
12	5,5	1,2	0-0,08 m förna; 0,09-0,49 m gråbrun siltig sand; 0,5 m - ljus grågul siltig sand.
13	4,2	1,85	0-0,05 m förna; 0,06-0,38 m gråbrun siltig sand; 0,39 m - ljus grågul siltig sand.
14	2,5	2,2	0-0,07 m förna; 0,08-0,26 m brun siltig sand; 0,27-0,44 m brungul siltig sand; 0,45 m - ljus grågul siltig sand.
15	2,8	2,1	0-0,09 m förna; 0,1-0,23 m gråbrun siltig sand; 0,24 m - ljus grågul siltig sand.
16	2,8	1,6	0-0,1 m förna; 0,11-0,38 m gråbrun siltig sand; 0,39 m - ljus grågul siltig sand.
17	2,6	1,65	0-0,14 m förna; 0,15-0,51 m gråbrun sand; 0,52-0,65 m ljus gråbrun siltig sand; 0,66 m - ljus grågul siltig sand.
18	2,4	2	0-0,16 m förna; 0,17-0,54 m gråbrun sand; 0,55 m - ljus grågul siltig sand.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning	Tolkning	Fynd	Övrigt
1	0,9	0,4	0,04	Smal rännformad anläggning. Ljusbrun sandig fyllning. 0,5 m under marknivå. Ö-V riktning. Ev. samma objekt som A2	Ränna? Samma anläggning som A2?	Inga fynd.	Anläggningen ligger i botten av lagret.
2	1,7	0,17	0,04	Smal rännformad anläggning. Ljusbrun sandig fyllning. 0,5 m under marknivå. Kol förekommer. NV-SÖ riktning. Ev. samma objekt som A1	Ränna?	Inga fynd.	PK taget. Anläggningen ligger i botten lagret.
3	0,8	0,73	0,2	Oregelbunden anläggning. Ingen skärvig sten. Kol förekommer. Ca 0,5 m under marknivå.	Urlakad härd?	Inga fynd.	PK taget. Anläggningen ligger i botten lagret.
4	0,35	0,27	0,15	Sotig oregelbunden fläck. Fyllning av sotig sand och kol.	?	Inga fynd.	Anläggningen ligger i botten lagret.
5	0,7	0,55	0,08	Sotig mörkfärgning med mycket skärvig sten (0,2-0,05 m stora)	Kokgrop?	Inga fynd.	Anläggningen ligger i det grusiga lagret. Anläggningen fortsätter i NV in under en stubbe.

LUNDS
UNIVERSITET

Geologiska Institutionen
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Sölvegatan 12, Geocentrum II
223 62 LUND
Tel. 046/2227856 Fax 046/2224830

Department of Geology
Radiocarbon Dating Laboratory
Sölvegatan 12, Geocentrum II
S-223 62 LUND
Sweden

Veronica Forsblom Ljungdahl
Bohusläns Museum
Box 403, 451 50 Uddevalla

Dateringsattest

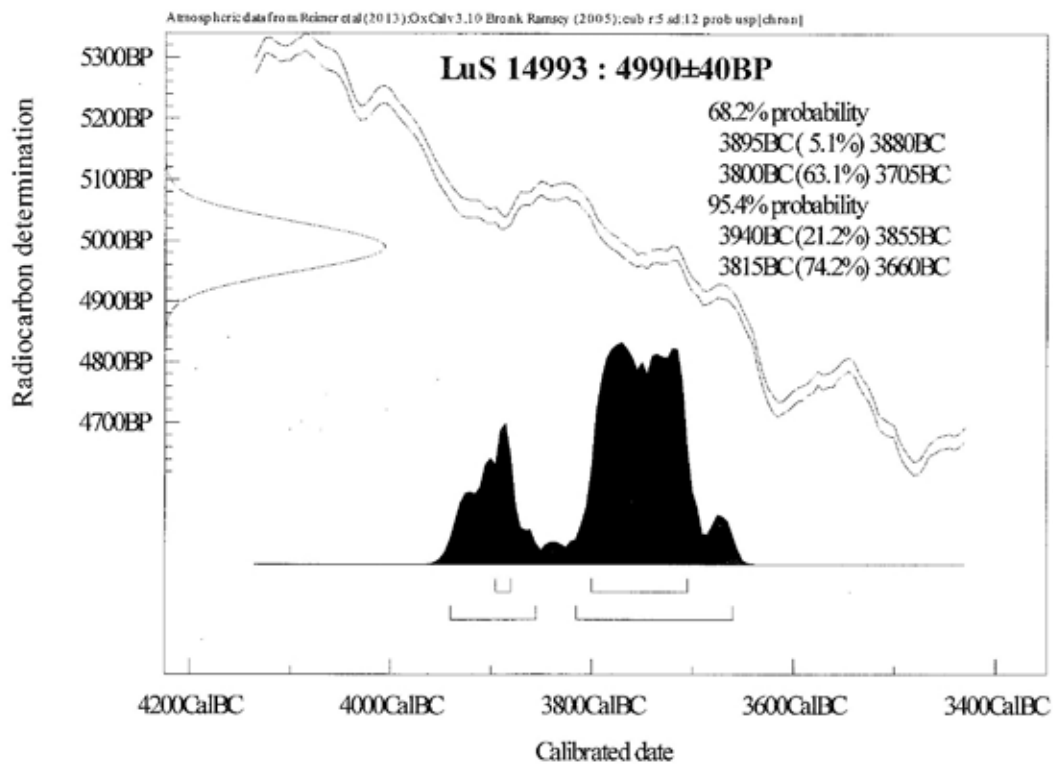
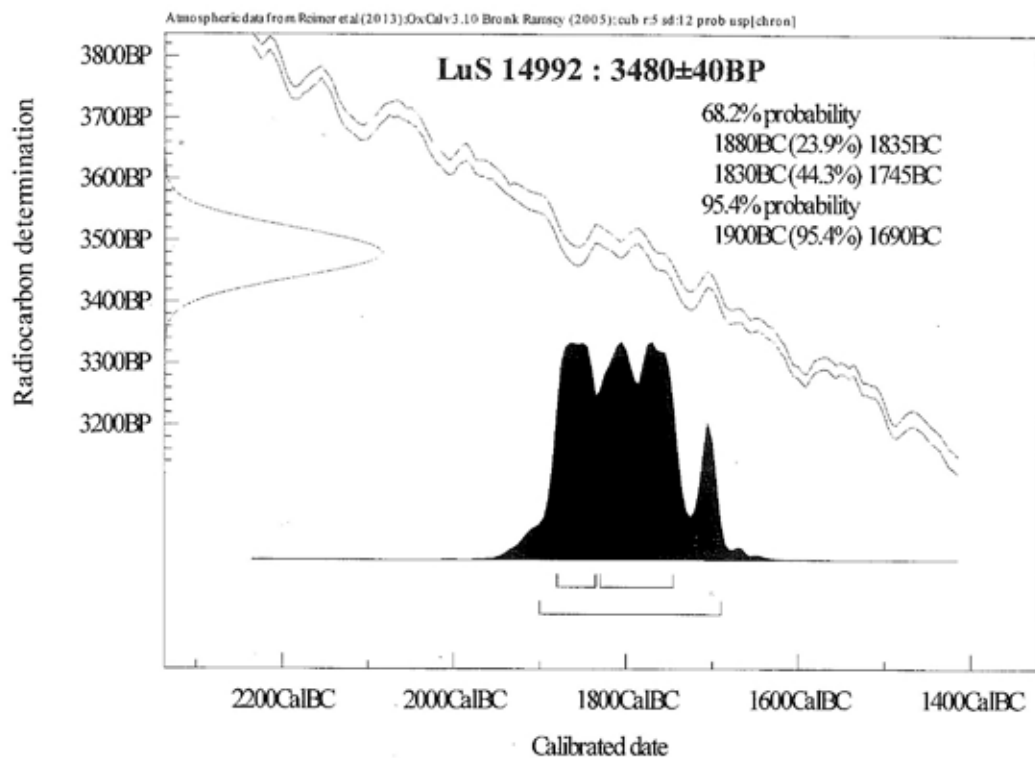
Provets benämning	Lab no	Erhållen ^{14}C -ålder BP	Provmgd (mg C)	Förbehandling
RAÄ Foss 593 2	LuS 14992	3480 ± 40	1,5	HCl, NaOH
RAÄ Foss 593 3	LuS 14993	4990 ± 40	1,4	HCl, NaOH

Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrund. Som standard användes enligt internationell överenskommelse 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är ^{13}C -korrigerade för avvikelser från överenskommet standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ -förhållandet. Kol-14 åldern måste översättas till kalibrerade kol-14 år genom att använda antingen IntCal13 (för terrestra prover) eller Marine13 (för marina prover). För ytterligare information hänvisas till Radiocarbon Vol 55, nr4, 2013.

Lund 2019-11-08

Anne Birgitte Nielsen

Mats Rundgren

Bilaga 4. Fyndtabell och beskrivning, Robert Hernek

F.nr	Proviens	Material	Sakord	Antal	Vikt, gram	Kommentar
1	F1	Flinta	avslags- skrapa	1	6	46×30×5 mm stor, ett brott vid skrapeggen
	F1	Flinta	övrig kärna	1	23	
	F1	Flinta	avfall	28	154	7 brända, matt-grå flintor, en tätkornig
	F2	Flinta	avfall	4	12	4 brända, en tätkornig
2	F3	Flinta	stickel	1	8	stickel på avslag
	F3	Flinta	avfall	9	60	3 brända, 3 olika flintkvaliteter, en metallslagen
	F4	Flinta	avfall	9	69	2 brända, 3 olika flintkvaliteter, en mycket tätkornig
	F5	Flinta	avfall	27	137	2 brända, 3 olika flintkvaliteter, f.a. matt-grå flintor
3	F5	Kvartsit	avslag	6	94	slagen kvartsit
4	F6	Flinta	avslags- skrapa	1	7	43×28×7 mm stor, heltetuscherad med fin ret., glasig flinta
	F6	Flinta	avfall	14	44	2 brända, 3 olika flintkvaliteter, 1 spånlikn. avslag, 1 metallslagen
	F7	Bergart	natur- lig sten	1		obearbetad sten
	F8	Flinta	avfall	1	2	1 spånliknande avslag, troligen från bipolär kärna
5	F11	Flinta	avslag med in- hak	1	14	grå tätkornig flinta, lätt svallad, säreget föremål
	F11	Flinta	avfall	4	68	3 olika flintkvaliteter
	F12	Flinta	avfall	5	17	3 olika flintkvaliteter
	F13	Kvartsit	avslag	1	85	
	F13	Flinta	avfall	5	35	2 brända, 1 svallat avslag
	F14	Flinta	avfall	3	64	2 brända, 1 större avslag med rektangulärt tvärsnitt
	F15	Flinta	avfall	5	180	1 bränd, 2 stora avslag (70–100 mm)
6	Schakt 1	Flinta	avslags- skrapa	1	7	39×20×9 mm stor
	Schakt 1	Flinta	avfall	63	343	11 brända, mest matt-grå flintor, många 10–20 mm stora
7	Schakt 1	Flinta	stickel	1	6	stickel på avslag, 24×23×7 mm stor
	Schakt 4	Flinta	avfall	2	12	2 avslag varav 1 av tätkornig glasig flinta
	Schakt 6	Flinta	avfall	1	3	1 mindre avslag
	Schakt 9	Bergart	natur- lig sten	1		obearbetad sten
8	Anlägg- ning 1	Flinta	avfall	3	13	1 tunt avslag av tätkornig flinta troligen från bifacial reduktion
	Sällprov 2	Flinta	avfall	1	5	1 litet öppningsavslag

Fynd

Totalt insamlades 200 fynd för vidare genomgång, se tabell 1, och med undantag av sju avslag av kvartsit utgörs allt material av flinta där flera också visade sig vara obearbetade. Därtill kunde två stenar av bergart avfärdas såsom knackstenar.

Fyndkontext

Med något enstaka undantag är fynden insamlade genom handplockning i samband med schaktning. Fynden har förts till aktuellt schakt alternativt insamlat som fyndenheter inom schakt (benämnt som F1, F2 osv) där varje enhet omfattar en cirka 2x2 meter stor yta. I övrigt härrör tre avslag från en anläggning, A1 och i ett sällprov taget ur samma lager som den övriga flintan hittades ett avslag. Fyndens är följaktligen grovt insamlat och inga direkta fyndkoncentrationer kunde iakttas.

Flintan

Vad gäller flintan så ingår totalt 156 flintor till en sammanlagd vikt av 1290 gram, se tabell 1. De brända flintorna uppgår till 36 stycken vilket utgör 23 % av flintmaterialet. Grovt sett ingår tre olika flintkvaliteter där de flesta är grovt slagna och har en matt, grå textur. Det finns emellertid enstaka tät-korniga flintor med både ljusgrå och gråsvart färg. Flintan är anonym och härrör med stor sannolikhet från olika perioder. Några få är uppenbart metallslagna. Två flintor är lätt svallade varav det ena (F5) är ett avslag med inhak.

Sex redskap har identifierats och de utgörs av tre avslagsskrapor, ett avslag med inhak samt två sticklar/avslag med stickelavslag. En av skraporna (F4) består av tät-kornig glasig flinta och den har fina retuscher vilka också sträcker sig längs båda långsidorna. Den bör dateras till senneolitikum-bronsålder. Merparten av flintan har gallrats och enbart nio har tillvaratagits, se bilaga 1.

Kvartsen

Av kvarts/kvartsit påträffades sju avslag. De är fråga om stora avslag med påtagliga plattformar och de har en genomsnittsvikt av 25 gram. Sex av avslagen, de som härrör från fyndområde F5, har tillvaratagits.

Tabell 1. Sammanställning av fyndmaterialet från Foss 593.

Kategori	Material	Antal	Vikt
avslagsskrapa	Flinta	3	20
stickel	Flinta	2	14
avslag med inhak	Flinta	1	14
kärna	Flinta	1	23
avfall (avslag + övr.slagen flinta)	Flinta	184	1218
avslag	Kvartsit	7	180

Sammanfattning och datering

Materialet som helhet är anonymt till sin karaktär och saknar tydligt tidsindikerande fynd. Dock finns en avslagsskrapa (F4) som pekar på närvaro under senneolitikum-bronsålder. Det mesta materialet bedöms vara äldre, troligtvis från senmesolitikum. Det finns också en ¹⁴C-datering till neolitikums allra äldsta fas.

Vad gäller de förhållandevis stora avlagen i kvartsit är det ovanligt inslag på västsvenska boplatser oberoende tidsperiod. Från bronsgjutningsplatsen Lyse 35 förekommer rikligt med stora avslag i kvartsit (Särllvik m.fl. 1979) men eftersom platsen omfattar innehåller material från både senmesolitikum och yngre bronsålder är det inte klarlagt från vilken period kvartsiten härrör från. En annan plats med motsvarande kvartsitavslag är Håby 226 belägen cirka 7 kilometer nordväst om Foss 593. Kvartsiten låg tillsammans med ett mindre senmesolitiskt flintmaterial men om kvartsiten var från samma tid är oklart. Undersökaren menar dock att detta är mest sannolikt (Johansson 2011). Frågan om kvartsitens ålder på Foss 593 är således oklar.

Litteratur

Johansson, G. 2001. En handtagskärna, några mikrospån och hundratals kvartsitavslag. Kompletterande arkeologisk slutundersökning av fornlämning 226 i Håby. Bohuslän, Munkedals kommun, Håby socken, RAÄ 226. *Riksantikvarieämbetet UV Väst Rapport* 2000:46.

Särllvik, I., Weiler, E. & Jonsäter, M. 1979. *Fornlämningsområden vid Brofjorden, Lyse socken, Bohuslän. Del 1 och 2.* RAÄ Rapport 1977:16.

Bilaga 5. Kartanalys Foss 592

Analys av historiska kartor av området kring Foss 592

Med anledning av fynd av husgrunder (Foss 592) och ett röjningsröse (Foss 596) i samband med en arkeologisk utredning 2017 har en förnyad granskning av tillgängligt historiskt kartmaterial genomförts.

Platsen har legat under Faleby, som var ett boställe och som inte skiftats mellan olika brukare. Följaktligen saknas skifteskartor och andra lantmäteriakter före 1800-talets slut. Två geometriska avmätningar över grannfastigheten Skree från 1720-talet anger dock att torpet Grinden var etablerat vid denna tid. I övrigt användes området som skogsbevuxen utmark. Det saknas torpmarkering i området för Foss 592.

Det har funnits ett stort antal torp och backstugor under Faleby. Etableringarna börjar under 1700-talet, men det är i synnerhet under 1800-talet, som nya torp och lägenheter tillkommer. I området kring Foss 592 finns torpen Aspeskogen och Grinden redan under 1700-talets första hälft, medan torpet Hällan finns belagt från år 1811.

Torpen Aspeskogen, Hällan, Giljan och Bukten finns med på en karta från 1878, med bebyggelse och åkermarker. Ingen bebyggelse eller åkermarker finns dock på platsen för Foss 592 och 596.

En arealavmätning från 1896 visar att torpexpansionen fortsatt och att torpen Nybygget, Gladebacken och Lilla Aspeskogen tillkommit. Inte heller nu finns bebyggelse eller åkermarker på platsen för Foss 592 och 596. Först på den ekonomiska kartan från 1937 finns åkermark i området för lämningarna.

Analys

Husgrunderna inom Foss 592 kan inte beläggas på de historiska kartorna. Det är möjligt att det rör sig om ett torp, en backstuga eller annan obesutten bebyggelse som varit kortlivad, och därmed inte satt några avtryck på de historiska kartorna. Det har inte varit möjligt att inom ramen för undersökningen finna om något ortnamn, som inte förekommer på de historiska kartorna, varit knutet till platsen.

En annan möjlighet är att lämningarna är knuten till de närbelägna torpen och deras verksamheter. De närmast belägna är Nybygget, Giljan och Gladebacken, samt Hällan. De tre förstnämnda har tillkommit under 1800-talets andra hälft, medan Hällan ursprungligen var en backstuga med belägg från 1800-talets början.

Referenser

Drougge, Gunnar. 2001. *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län (OGB). XV. Ortnamnen i Tunge härad*. Språk- och folkminnesinstitutet; Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg. Lund.

Karlsson, Hans. *Familjer i Foss socken från 1600-talet t.o.m. 1833*. Munkedal 1996.

Historiska kartor

Rikets allmänna kartverks arkiv

J131-63 SO Munkedal. Ekonomisk karta, 1937.

Lantmäteristyrelsens arkiv

N23-53:1. Skree. Geometrisk avmätning över lastageplats, odaterad (men troligen 1720-tal).

N23-53:2. Skree. Geometrisk avmätning, 1721.

Lantmäterimyndigheternas arkiv

14-FOS-184. Faleby. Mätning, 1878.

14-FOS-200. Faleby. Övrig karta, 1896.

